

מכתבים לסגרת

לכבוד העורך,

ב"אסיא" מלפני שש שנים פרסמתי תשובה ארוכה בנושא "נוכחות הבעל בחדר הלידה"¹. לפני שלוש שנים הופיעה התשובה בספרי "שו"ת בני בני"ס" סימן ל"ג, בתוספת הג"ה ארוכה בבאור מתי היא "פתיחת הקבר" ומאימתי היולדת טמאה נדה. כאן אני רוצה להעתיק הערה קצרה שצרפתי לתשובה, מענה להשגה על דברי שהופיעה אז ב"אסיא"²:

"כתב על זה רב אחד שיותר נכון לקרוא לפתרה של אשה רצון או רצון נמרץ' מאשר פחד עכ"ל, ונראה שבא לעשות הכללה על בסיס נשים שהוא מכיר, בענין שקבעו חכמים שהוא של פקוח נפש, ואינו נכון. כי יש נשים אחרות שיש להן פחד גדול להיות לברן וצריך הדיין לדון לפי כל מקרה. עוד כתב שם שאם תדענה הנשים שאין היתר לבעל להיכנס שם בשעת הלידה וכו' לא תבוא בכלל לנימוק של פחד עכ"ל, ובמח"כ אז לא תבקשנה אבל פחדן לאן אזל, ולפי דבריו יאמרו לסומאת שבגמרא³ שאסור לה לבקש להדליק את הנר כשאין חברותיה צריכות לנר ואז לא תבקש. עוד הביא ראייה מדורות קודמים שאז לא היה שם הבעל, ואינה ראייה כי היתה מסובבת עם קרובותיה וחברותיה מה שאין כן היום. ועיין במסכת סוטה דף כ"א עמוד ב' היכי דמי וכו' כגון דקא טבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולי עכ"ל."

הרב יהודה הרצל הנקין

1. "אסיא" י"ט (ה', ג') שבט תשל"ח, עמ' 44-52, "ספר אסיא" ב', עמ' 117 – 125.
2. "אסיא" כ"א, (ו' א') מנחם אב תשל"ח, עמ' 18, "ספר אסיא" ב', עמ' 126. וראה אסיא כ"ג (ו', ג') שבט תשל"ט עמ' 43.
3. שבת קכ"ח:

לכבוד העורך

באסיא חוברת ל"ג עמ' 22-23 הופיעה הערתו של הרב רוזן על מאמרי¹ בנושא ההתעמלות והפיזיותרפיה בשבת.

הרב רוזן טוען שאין איסור מדידה (בשבת) כשהמתעמל מכוון את מכשירי המאמץ למהירות קבועה², ומוכיח, בין השאר את דבריו מכך שקריאת מונה או שעון נתונים אין בה משום איסור מדידה. אכן נראה שאין הנדון דומה כלל לראיה.

כמוכן שאין איסור בקריאת מד המהירות, כי אם במה שמכוין ומתאים פעולת רגליו למהירות מבוקשת, — שכן הטיפול הפיזיותרפי שונה מאדם לאדם, יש הצריך לסובב את הדוושות באיטיות, ויש אשר צריך להתאמץ יותר ולמהר, ולזה נועד מד המהירות. נמצא שבעזרת מד המהירות הוא מתכנן וקובע את חוזק פעילותו, ופעולה זו עצמה [העמדת הפעילות והכוונתם מראש על מידות קצובות] היא המדידה³.

משום כך אי אפשר להגדיר פעולה זו כ"מתעסק" ולא דמי למדידת אזור מי שהוא חולה (הובא בטור סי' ש"ז בשם "אבי העזרי") דהתם אין לו צורך בידיעת המידה רק כך הוא סדר הלחש שימדוד ג' אמות וילחש, אבל כאן המהירות היא חלק בלתי נפרד מהתירגול אם לפעול באיטיות או במהירות וכל שכוונתו למהירות מבוקשת אינו "מתעסק" כלל ועיקר.

יתר על כן, בשו"ע ש"ז סעיף ז' נפסקה להלכה שיטת הר"ם מרוטנבורג שההיתר למדוד איורו של חולה הוא משום דהוי "מדידה של מצוה", משמע שבלאו הכי אסור היה למדוד ולא אמרינן בכה"ג "מתעסק אצל מדידה", ודלא כ"אבי העזרי" עי"ש, ועיין עוד במרדכי סוף פרק "שמונה שרצים" שדן במדידה זו של הלחש וז"ל: "הראבי"ה כתב ראייה ממסכת שבת שבשום מדידה ליכא איסורא כדאמרינן התם (שבת קנ"ז ע"ב) רבה בר ר' הונא וכו' אימר דאמרי רבנן במדידה של מצוה אבל במדידה שאינה של מצוה לא, אמר ליה מתעסק אנא, והכא (ר"ל בענין הלחש) הוי מדידה של מצוה עכ"ל. ומבואר להדיא שטעם ההיתר דהוי מדידה של מצוה כפסק השו"ע ולא משום "מתעסק" שהיא אינה מדידה כלל כההיא דרבה בר ר' הונא, דהתם לא היתה כוונה למדידה כלל רק ממש מתעסק בדבר אחר, משא"כ במדידת הלחש סו"ס מתכוון למדוד ג' אמות כדי שיוכל ללחוש.

אולם כאמור לעיל גם "אבי העזרי" שהתיר במדידת הלחש משום "מתעסק" יודה בנ"ד כשמכוין למידת מהירות מסויימת שאין הוא בגדר "מתעסק", ומשום כך אין לכוון למהירות מדוייקת אלא א"כ לצורך ריפוי — משום מדידה של מצוה.

בכבוד רב

הרב יצחק שיף

1. הובא ב"ספר אסיא" ד' עמ' 49-57.
2. בניגוד למה שכתבתי שם בהערה 6.
3. אם אמנם הטיפול הוא רפואי יש להתיר משום דהוי "מדידה של מצוה" (או"ח ש"ז, ז). אך אם הוא בריא הרגיל להתעמל במהירות מסוימת דוקא, הרי שאסור הרבר בשבת משום "מדידה", אלא אם כן לא ידייק למהירות מסויימת.

כ"ח טבת תשמ"ג

לכבוד העורך

הנדון: שאלה לגבי פעולות האסורות בשבת:

אני סטודנט לרפואה, וחובש, שומר מצוות אשר עובד בבית-חולים בסיעוד חולים. התעוררה אצלי בעית עבודה בשבת, כאשר העבודה כוללת בעיקר רשימת ספירות של לחץ דם, חום, ודופק. לא מצאתי בספרי הלכה מקורות האם זה חיוני בשבת אפילו לחולה שיש בו סכנה.

על אף שאני יכול לכתוב את הספירות ביד אחרת, למשל שינוי – האם זה נקרא שינוי בשל כך, ואז מותר? וגם בשיקול שסה"כ הפעולה נחוצה, ואם אני לא אעשה אותה בשינוי אז אחרת אחרת עלולה לעשות זאת ללא שינוי.

או האם, כאשר יש לי אפשרות להימנע בכלל לעבוד בבית חולים בשבתות מכיון שבכ"ח בו אני עובד אין שיטות לשמירת שבת, ושיטת פתקים ותיוק בסיכות לא תתקבל על ידי האחות אחראית המשמרת.

בבקשה לשלוח לי תשובה ישירות אם אפשר עם כל האפשרויות והלכה במקרה זה, כי אין לי מקור אחר.

בתודה מראש

סודי נמיר

תשובת העורך:

א. הקביעה אם מצב מסויים מהווה פיקוח נפש – מסורה לרופא המטפל (ולא לאחות, לחובש או לתלמיד הרפואה), גם אם אותו רופא איננו שומר מצוות. החובש או האחות הנמצאים בתורנות חייבים לציית להוראות הרופא (כל זמן שהם מנומקות בפיקוח נפש), גם אם אותו חובש חושב שאין במצב הנתון פיקוח נפש, ואפילו אם רופא אחר הנמצא בתורנות בהודמנויות אחרות איננו מחשיב מצב (הנראה) דומה כפיקוח נפש¹.

ב. כתיבה ביד שמאל (למי שרגיל לכתוב ביד ימין בלבד) נחשבת כשינוי והופכת

1. שמעתי הלכה למעשה מהגרש"ז אויערבך שליט"א בשנת תשל"ד, ונתבקשתי אז ע"י הגרש"ז שליט"א להבהיר פסק זה בצורה חד משמעית לאחד מהחובשים בכ"ח שדה שהיה אז כפאיד ממערב לתעלת סואץ. וראה עוד בשמירת שבת כהלכתה (תשל"ט) פרק ל"ב סעיף כ"א, חה על אף האמור שם בפרק מ' הערה א' (הערה שהובאה גם במהדורה הראשונה).

את הפעולה לפעולה שאין בה איסור תורה². פעולה כזו מותרת, כמובן, עבור חולה שיש בו סכנה (והיא מהווה בעצם אחת הדרכים למעט באיסורי דאורייתא עד כמה שניתן³ ללא פגיעה בחולה), ויש מצבים שהיא מותרת גם עבור חולה שאין בו סכנה⁴ (קטגוריה הכוללת כמעט את כל המאושפזים שאין בהם סכנה).

ג. דרך נוספת לציון פרמטרים חשובים [קרוב לודאי ללא איסור תורה] הינה רישום נקודה על גרף המוכן מראש⁵. (גרף כזה קיים לשימוש גם בימות החול בביה"ח הדסה בירושלים ומציינים בו הן את טמפרטורת הגוף של החולה והן את מהירות הדופק שלו). ניתן לתכנן גרף מתאים לרישום לחץ הדם, ויתכן שגם במקום בו "שיטת הסיכות" איננה מקובלת, שיטת הגרפים עשויה להתקבל. (כדי להמנע מכל ספק ראוי לרשום גם הנקודות על הגרף ביד שמאל, כלומר בשינוי).

ד. השיקול אותו הזכרת במכתבך, שאם לא תבצע אתה מלאכה בשינוי, אזי הפעולה עלולה להיעשות ע"י אחות אחרת ללא שינוי איננה סיבה מספקת לחלל שבת אפילו בשינוי כאשר אתה יודע שבעצם אין היתר הלכתי הנובע מהמצב⁶. אחת הסיבות לכך היא שהאחות חושבת שמעשיה מותרים משום פיקוח נפש, ולכן פעולתה נעשית בעצם בהיתר⁷.

ה. לגבי כל בעיה של ישום פתרון הלכתי-רפואי בבית החולים, ראוי שתתייעץ עם רב בית החולים ועם רופאים מנוסים בעלי ידע הלכתי.

ו. לגבי השאלה אם צריך להימנע מעבודה בביה"ח בשבת — אם אין אפשרות להימנע מחילול שבת האסור עפ"י ההלכה, אזי יש לעשות כל מאמץ להימנע מתורנות שבת⁸.

בברכה נאמנה,

הרב מרדכי הלפרין

2. רמב"ם, הלכות שבת, פרק י"א, הלכה י"ד. הוכח במשנה ברורה שם, ס"ק כ"ב (ליד שער הציון ס"ק מ"ו).
3. שו"ע שכ"ח כרמ"א סעיף י"ב.
4. ראה נשמת אברהם על או"ח סי' שכ"ח, ס"ק מ"ה.
5. ע"פ הרמב"ם בהלכות שבת, פרק י"א, הלכה י"ג, שפסק כחכמים, וגם כאן אין בצורת הנקודה שום אינפורמציה אלא רק המיקום של הנקודה מרמז על הנתון הנדרש כמו בנטריקון.
6. ראה הערה 4 לעיל.
7. מעין זו שמעתי בשם הגר"ש אלישיב לגבי הלכות צבא. וראה כעין זה בנשמת אברהם או"ח של"ח, סוף ס"קא, בשם הגר"ש"ז אויערבך, וראה ספר אסיא ה' עמ' 323 פסקה ה'.
8. ראה נשמת אברהם או"ח, סי' רמ"ה סק"א, והפוסקים שהוכחו שם.